

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

МЕДИЧНЕ ПРАВО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять для здобувачів спеціальності 081 «Право»
ОПП «Правове забезпечення підприємницької діяльності»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Протокол № 7 від 16 січня 2020 року

Медичне право. Методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів спеціальності 081 «Право», ОПП «Правове забезпечення підприємницької діяльності» / Укл.: Кочина О. С. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ. 2020. 40 с.

Укладач:

КОЧИНА ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА, доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу, кандидат юридичних наук

Відповідальний за випуск: КОЛОДІЙ ІННА МИКОЛАЇВНА, завідувач кафедри цивільного, господарського права та процесу, кандидат юридичних наук

Рецензент: ПУЗИРНИЙ ВЯЧЕСЛАВ ФЕОДОСІЙОВИЧ, професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу, доктор юридичних наук, доцент

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕДИЧНЕ ПРАВО».....	6
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Медичне право»	6
1.2. Структура навчальної дисципліни.....	10
1.3. Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Медичне право»	12
2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	14
Семінарське заняття 1. Правова природа медичного права	14
Семінарське заняття 2. Медичне право в системі соціального регулювання медичної діяльності.....	17
Семінарське заняття 3. Система прав людини у сфері охорони здоров'я.....	21
Семінарське заняття 4. Правовий статус пацієнта.....	24
Семінарське заняття 5. Інформована згода на медичне втручання. Лікарська таємниця	28
Семінарське заняття 6. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні.....	31
Семінарське заняття 7. Правове регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини	36
ДОДАТКИ.....	39

ПЕРЕДМОВА

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Медичне право» є законодавство України, яке регулює питання охорони здоров'я і надання медичної допомоги як окремій особі, так і населенню в цілому.

Метою викладання дисципліни «Медичне право» є комплексна підготовка правників з метою формування і розвитку їх професійної компетенції у галузі медичного права, спрямована на отримання необхідного обсягу теоретичних медико-правових знань, набуття практичних навиків спеціалізованого правозахисту й правозастосування, оволодіння достатнім рівнем правової культури і правосвідомості для збереження балансу взаємин між суб'єктами медичних правовідносин і дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я.

Семінарські заняття проводяться з основних тем розглянутих на лекційних заняттях.

Самостійна та індивідуальна робота планується як форма навчання, що має на меті розширення та дослідження питань винесених на розгляд на лекційних заняттях, а також опрацювання питань, які не були висвітлені на лекційних та семінарських заняттях.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачу належить оволодіти відповідною сукупністю знань, вмінь та навичок, зокрема:

здобувач повинен засвоїти знання про теоретико-понятійний апарат у сфері медичного права, законодавство України про охорону здоров'я, правове становище громадянина в галузі охорони здоров'я, правові основи організації охорони здоров'я в Україні, особливості юридичної відповідальності медичних працівників за професійні правопорушення, особливості правового регулювання медичних експертиз, трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини, репродуктивних технологій, надання психіатричної допомоги, стан основних проблем щодо охорони здоров'я населення в Україні;

здобувач повинен набути навичок орієнтуватися в системі законодавства щодо охорони здоров'я громадян та у судовій практиці, тлумачити чинне законодавство України, щодо охорони здоров'я та медичної допомоги, робити юридичну оцінку несприятливих результатів лікування хворих, використовувати отримані правові знання у своїй практичній діяльності, розв'язувати правові ситуації.

Дане навчально-методичне видання підготовлено з метою надання можливості здобувачам ґрунтовно та послідовно готуватися до семінарських занять з навчальної дисципліни «Медичне право», користуючись тим списком літератури та нормативно-правових актів, який рекомендований до кожної теми семінарського заняття. На основі аналізу рекомендованих джерел здобувачі повинні навчитися формулювати і обґрунтовувати висновки не тільки теоретичного, а й практичного (прикладного) характеру.

Підготовка до семінарського заняття згідно плану, аналіз питань для самостійного вивчення, написання есе та рефератів по темі, перевірка знань,

надаючи відповіді на контрольні питання, а також вирішення практичних задач надасть можливість викладачу визначити рівень засвоєння матеріалу здобувачам.

У методичних вказівках запропоновано також і критерії оцінювання здобувачів, складенні відповідно до Положення про поточну атестацію успішності здобувачів денної форми навчання в Чернігівському національному технологічному університеті та з урахуванням обсягу годин і структури навчальної дисципліни.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕДИЧНЕ ПРАВО»

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Медичне право»

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи медичного права

Тема 1. Правова природа медичного права

Поняття медичного права як галузі права, інституту права, галузі законодавства. Медичне право України як правове утворення: поняття, завдання, предмет регулювання. Медичні правовідносини: поняття, види і склад. Принципи і функції медичного права України. Система медичного права України. Джерела медичного права України. Медичне право як навчальна дисципліна і галузь науки. Загальна характеристика законодавчого забезпечення охорони здоров'я в Україні. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я. Конституційне регулювання охорони здоров'я в Україні. Галузеве законодавство України у сфері охорони здоров'я.

Тема 2. Медичне право в системі соціального регулювання медичної діяльності

Рівні соціального регулювання медичної діяльності. Поняття лікарської (медичної) етики. Роль і значення лікарської етики і деонтології в структурі регулювання медичної діяльності. Міжнародні стандарти лікарської етики та медичної деонтології. Перспективи формування національних стандартів лікарської етики та медичної деонтології.

Біоетика як комплексна галузь, що займається питаннями медицини в рамках захисту прав людини. Поняття біоетики. Принципи біоетики. Комітети з етики та їх роль в ухваленні рішень про біомедичне дослідження.

Тема 3. Система прав людини у сфері охорони здоров'я

Права людини у сфері охорони здоров'я: поняття, класифікація, загальна характеристика. Право людини на охорону здоров'я та гарантії його забезпечення. Право на медичну допомогу. Співвідношення понять “право на охорону здоров'я” та “право на медичну допомогу”.

Право людини на життя: поняття, зміст і загальна характеристика. Право на життя і медична діяльність: питання співвідношення. Виникнення права на життя людини. Правове регулювання абортів. Право людини на евтаназію: питання легалізації.

Тема 4. Правові основи організації та реформування системи охорони здоров'я

Управління в сфері охорони здоров'я. Система органів охорони здоров'я. Система закладів охорони здоров'я. Види лікарсько-консультативної допомоги.

Державний контроль і нагляд у сфері охорони здоров'я. Державний санітарно-епідеміологічний нагляд. Контроль за обігом наркотиків. Контроль за обігом лікарських засобів.

Основні напрямки удосконалення організації охорони здоров'я. Перспективи запровадження загальнообов'язкового медичного страхування. Правові основи формування інституту сімейної медицини.

Змістовий модуль 2. Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин

Тема 5. Правовий статус пацієнта

Поняття пацієнта. Поняття та загальна характеристика правового статусу пацієнта. Проблеми та перспективи вдосконалення правового статусу пацієнта в Україні. Морально-етичні засади взаємин "лікар-пацієнт". Особливості правового статусу законних представників у сфері охорони здоров'я. Міжнародно-правові стандарти у сфері прав пацієнтів. Права пацієнтів в окремих напрямках медичної діяльності.

Тема 6. Інформована згода на медичне втручання. Лікарська таємниця

Поняття інформованої згоди на медичне втручання. Загальні організаційно-правові питання інформованої згоди. Форми вираження інформованої згоди.

Поняття лікарської таємниці. Медико-правове значення лікарської таємниці. Нормативно-правове регулювання інституту збереження лікарської таємниці. Суб'єкти збереження та об'єкт лікарської таємниці. Правомірність розголошення лікарської таємниці.

Тема 7. Правовий статус медичного працівника

Медичний працівник та його правовий статус: понятійно-категоріальний апарат і класифікація. Законодавче забезпечення і класифікація прав медичних працівників. Правове регулювання професійних прав й обов'язків медичних працівників. Правовий статус лікуючого лікаря за національним законодавством. Професійна етика та медична деонтологія при провадженні медичної практики.

Проблеми та перспективи вдосконалення правового статусу медичного працівника в Україні.

Тема 8. Захист прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність у сфері охорони здоров'я

Поняття та види форм захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Судова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Позасудова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Неюрисдикційні форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: самозахист; альтернативне

розв'язання конфліктів; допомога незалежних громадських об'єднань; звернення до професійних медичних асоціацій.

Поняття та види юридичної відповідальності суб'єктів медичних правовідносин. Кримінальна відповідальність медичних працівників за вчинення професійних злочинів. Професійний медичний злочин. Класифікація і види злочинів, за які медичні працівники можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Цивільно-правова відповідальність лікувально-профілактичних закладів. Адміністративна і дисциплінарна відповідальність медичних працівників.

Змістовий модуль 3. Правове регулювання окремих видів діяльності у сфері охорони здоров'я

Тема 9. Правове регулювання експертної діяльності у сфері охорони здоров'я в Україні

Експертна діяльність у сфері охорони здоров'я: національне і зарубіжне законодавство. Поняття, види і значення медичних експертиз в Україні. Правовий статус експерта за законодавством України. Висновок експерта. Медико-соціальна експертиза втрата працездатності: поняття і види. Судово-медична експертиза. Судово-психіатрична експертиза. Судово-психологічна експертиза. Військово-медична експертиза. Альтернативна медична експертиза, Правові основи біоетики: проблеми експертної діяльності щодо захисту прав пацієнтів.

Тема 10. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні.

Загальна характеристика сфери репродуктивного здоров'я людини: національне законодавство та міжнародно-правові стандарти. Права та обов'язки людини у сфері охорони репродуктивного здоров'я: поняття, види, зміст.

Законодавче забезпечення репродуктивних технологій в Україні. Правові питання штучного запліднення. Умови та порядок проведення медичної стерилізації особи. Правове регулювання штучного переривання вагітності. Етико-правові проблеми реалізації права на використання контрацепції. Актуальні етико-правові питання клонування.

Тема 11. Правове регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини

Загальні принципи правового регулювання трансплантології. Сучасна нормативно-правова база трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.

Основні проблеми і шляхи їх вирішення у сфері донорства. Поняття та види донорства за законодавством України. Особливості здійснення репродуктивних прав неповнолітніх. Поняття і принципи донорства крові та її компонентів. Умови правомірності здійснення донорства крові та її

компонентів. Правовий статус донора в Україні. Законодавче забезпечення донорства органів та інших анатомічних матеріалів. Правові та біоетичні проблеми донорства. Умови правомірності та засади трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.

Тема 12. Правове регулювання провадження фармацевтичної діяльності та забезпечення населення лікарськими засобами і виробами медичного призначення в Україні

Правові основи фармації в Україні. Поняття та правовий статус фармацевтичних працівників. Роль фармацевтичних працівників при наданні медичної допомоги. Проведення фармацевтичної практики. Реклама лікарських засобів. Юридична відповідальність фармацевтичних працівників за професійні правопорушення.

Загальна характеристика законодавства у сфері забезпечення населення лікарськими засобами. Створення і виробництво лікарських засобів: правові аспекти. Правове та етичне забезпечення проведення клінічних випробувань лікарських засобів. Державний контроль якості лікарських засобів в Україні. Реалізація лікарських засобів. Юридичні гарантії забезпечення лікарськими засобами і засобами медичного призначення окремих категорій населення в Україні.

Змістовий модуль 4. Правова регламентація медичних експериментів та дефектів надання медичної допомоги

Тема 13. Правове регулювання проведення медико-біологічних експериментів в Україні

Законодавче забезпечення проведення медико-біологічних експериментів в Україні. Медико-біологічний експеримент: поняття, ознаки і види. Умови правомірності та порядок проведення медико-біологічних експериментів з участю людини. Клінічні випробування лікарських засобів на людині. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я щодо проведення медико-біологічних експериментів. Правові основи біоетики: проблеми медичної діяльності щодо захисту прав пацієнтів.

Тема 14. Правова кваліфікація дефектів надання медичної допомоги

Дефект надання медичної допомоги. Види дефектів надання медичної допомоги. Лікарські помилки: поняття та класифікація. Нещасні випадки. Експертиза дефектів надання медичної допомоги.

Тема 15. Ятрогенна патологія та її медико-правове значення

Визначення та основні причини виникнення ятрогеній. Класифікація ятрогеній. Об'єктивні та суб'єктивні чинники виникнення ятрогеній. Місце ятрогенної патології в структурі несприятливих результатів медичних втручань. Правові проблеми ятрогеній і пошук шляхів їх вирішення.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1.1 – Розподіл обсягу годин за темами і формами вивчення

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної форми навчання			
		Всього	У тому числі		
			Лекц.	Практ.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи медичного права					
1	Правова природа медичного права	6	2	2	2
2	Медичне право в системі соціального регулювання медичної діяльності	8	2	2	4
3	Система прав людини у сфері охорони здоров'я	8	2	2	4
4	Правові основи організації та реформування системи охорони здоров'я	8	-	-	8
Разом за змістовим модулем 1		30	6	6	18
Змістовий модуль 2. Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин					
5	Правовий статус пацієнта	6	2	2	2
6	Інформована згода на медичне втручання. Лікарська таємниця	8	2	2	4
7	Правовий статус медичного працівника	8	-	-	8
8	Захист прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність у сфері охорони здоров'я	8	-	-	8
Разом за змістовим модулем 2		30	4	4	22
Змістовий модуль 3. Правове регулювання окремих видів діяльності у сфері охорони здоров'я					
9	Правове регулювання експертної діяльності у сфері охорони здоров'я в Україні	8	-	-	8
10	Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні	6	2	2	2

11	Правове регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини	8	2	2	4
12	Правове регулювання провадження фармацевтичної діяльності та забезпечення лікарськими засобами і виробами медичного призначення	8	-	-	8
	Разом за змістовим модулем 3	30	4	4	22
Змістовий модуль 4. Правова регламентація медичних експериментів та дефектів надання медичної допомоги					
13	Правове регулювання проведення медико-біологічних експериментів в Україні	10	2		8
14	Правова кваліфікація дефектів надання медичної допомоги	10	-	-	10
15	Ятрогенна патологія та її медико-правове значення	10	-	-	10
	Разом за змістовим модулем 4	30	2		28
	Усього годин за дисципліну	120	16	14	90

1.3. Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Медичне право»

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із здобувачами під час лекцій, семінарських занять та консультацій, опитувань здобувачів під час захисту індивідуальних робіт, тестування, опитування здобувачів із питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

Після завершення вивчення змістових модулів наприкінці семестру проводиться контрольна робота. Варіанти завдань до контрольної роботи знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Бали, які набрані здобувачем під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

Підсумковий контроль включає модульний та семестровий контроль. Модульний контроль проводиться у вигляді письмової відповіді.

Семестровий контроль за результатами вивчення дисципліни проводиться в останній атестаційний тиждень семестру (сесію) шляхом зваженого додавання результатів модульного контролю та постановки підсумкової оцінки до екзаменаційної відомості.

Пояснення видів робіт та вимоги до їх оцінювання:

Робота на семінарському занятті

Усне опитування – включає в себе опитування за будь-яким питанням, винесеним на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших здобувачів, запитання здобувачів до інших здобувачів, відповідей інших здобувачів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), відповіді на контрольні питання з теми семінарського заняття.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

Вирішення практичних ситуаційних завдань проводиться письмово на кожному занятті. Викладач викликає декілька здобувачів та пропонує їм для вирішення задачі, які здобувач повинен вирішити самостійно в письмовому вигляді з необхідною аргументацією на посилання на законодавство. Для цього необхідно всебічно вивчити викладену в задачі ситуацію, дати її правову оцінку і на підставі відповідних нормативних актів, грамотного тлумачення правових норм, що підлягають застосуванню, сформулювати правильне і обґрунтоване рішення.

Оцінюючи вирішення задачі, викладач керується такими критеріями: повнота та послідовність відповіді, правильність нормативного та наукового обґрунтування.

Письмове опитування на семінарському занятті проводиться на початку кожного заняття (10-15 хвилин). Викликаються декілька здобувачів, які повинні дати відповіді на запитання, запропоновані викладачем на його розсуд. Це

можуть бути питання як теми даного семінарського заняття, так і з попередніх тем. Метою проведення письмового опитування є перевірка здобувачів до семінарського заняття та вміння змістовно і коротко викласти окремі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями як правильність, повнота, чіткість, лаконічність відповіді, логіка і аргументованість викладення думок.

Вирішення тестових завдань проводиться на початку кожного семінарського заняття (10-15 хвилин). Викладачем також викликаються 5-6 здобувачів, які повинні дати відповіді на тестові запитання запропоновані викладачем.

Письмова робота за результатами модульного контролю

Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить вісім письмових робіт за результатами вивчення кожного змістового модуля. Кожна письмова робота може включати теоретичні питання, тестові та практичні завдання. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля.

Індивідуальна робота здобувача

Індивідуальна робота полягає в написанні реферату, підготовці есе та, відповідно, здійсненні реферування літератури. Реферат та есе готується з обов'язковим розглядом дискусійного питання з викладенням власної точки зору на дану проблему. Теми робіт, запропоновані у методичних вказівках для самостійної роботи, здобувачі обирають самостійно.

Реферування наукової літератури полягає у тому, що викладачем пропонується здобувачам наукова література (монографія, навчальний посібник, наукова періодика тощо) і здобувач самостійно їх опрацьовують та представляють короткий звіт у вигляді невеликого реферату (4-7 сторінок) про свої враження від прочитаного.

Підсумкова контрольна робота

Підсумкова контрольна робота проводиться одна в навчальний рік за результатами вивчення всіх змістових модулів.

Вона включає у себе теоретичні питання, тестові завдання і ситуаційну задачу. До завдань контрольної роботи можуть бути включені питання з тем, вивчення яких не виносились на семінарські заняття, а також питання, які передбачені навчальним планом для індивідуальної та самостійної роботи.

Про проведення підсумкової роботи здобувачі попереджаються не менше ніж за тиждень. З переліком тем, питання з яких будуть включені до завдань контрольної роботи, здобувачі також ознайомлюються завчасно.

Після перевірки контрольної роботи та оголошення її результатів здобувачам надається можливість ознайомитись із власними роботами та завданнями для них, і, за необхідності, оспорити результати контрольної роботи.

2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Правова природа медичного права

Теоретичні питання

1. Історія становлення і розвитку медичного права України.
2. Медичне право як наука.
3. Поняття, предмет та метод медичного права.
4. Джерела медичного права.
5. Медичні правовідносини: поняття, сутність, види та зміст.

Теми для доповідей та рефератів

1. Міжнародно-правові акти в сфері охорони здоров'я.
2. Роль медичного права в регулюванні професійної діяльності медичних працівників.
3. Місце медичного права в структурі юридичної та медичної освіти.

Контрольні питання

1. Назвіть основні причини, які свідчать про комплексну природу медичного права. Дайте визначення медичного права.
2. Як можна визначити склад медичних правовідносин? Охарактеризуйте його елементи.
3. Дайте визначення і охарактеризуйте поняття юридичного факту у сфері надання медичної допомоги.
4. Що розуміють під системою медичного права? Назвіть і дайте визначення елементів системи медичного права як галузі права, учбової дисципліни і частини правової науки.
5. Дайте визначення і класифікуйте джерела медичного права.
6. Назвіть і охарактеризуйте обставини, в яких відбувалося становлення і розвиток медичного права як навчальної дисципліни.

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Чи відносяться до предмета медичного права суспільні відносини, що виникають під час: а) ухвалення клінічного протоколу, б) надання дозволу на переміщення через митний кордон наркотичних засобів, в) реєстрації лікарських засобів, г) реєстрації авторського права на лікарські засоби, д) надання первинної медичної допомоги військовослужбовцю, е) проведення медичної експертизи, є) направлення особи на курорт, ж) акредитації медичного закладу, з) атестації медичних працівників?

Задача № 2

Намалюйте структуру сфери охорони здоров'я, чітко визначте межі її складових та встановіть, за якими ознаками вони проводяться.

Проаналізуйте чинне законодавство та вирішіть, які органи державної влади та місцевого самоврядування адмініструють кожну складову сфери охорони здоров'я. Зазначте межі їх компетенції та взаємозв'язки між ними.

Задача № 3

С. звернувся до суду з позовом до лікаря Н., вимагаючи відшкодування збитків, заподіяних йому у результаті неправильного надання медичної допомоги. Свою позицію він обґрунтував тим, що під час лікування Н. відхилився від положень клінічного протоколу. Лікар заперечував, посилаючись на те, що клінічний протокол не є нормативним актом і його приписи не є обов'язковими для виконання.

Запропонуйте аргументоване рішення у справі.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Європейська соціальна хартія: Рада Європи, 03 травня 1996 № 163 // Офіційний вісник України від 18.10.2006 р., № 40, стор. 37.
3. Загальна декларація прав людини: ООН, 10 грудня 1948 р. // Голос України від 10.12.2008 р. № 236.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04 листопада 1950 р. // Голос України від 10.01.2001 р. № 3.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я. Прийнятий 19 липня 1946 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Кримінальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001.- № 25-26. - Ст. 131.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Верховна Рада УРСР; Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 № 51.
10. Кодекс законів про працю України, прийнятий Верховною Радою України від 10 грудня 1971 року № 322а-08 // Відомості ВРУ. 1971. № 59. Ст. 375.
11. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III // Відомості ВРУ. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

12. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 р. // Відомості ВРУ. 2003. №№ 40-44, ст.356.
13. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 19 листопада 1993 року, № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
14. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 23 вересня 1999 року, № 4004-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 46-47. Ст. 403.
15. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. Львів: Астролябія, 2007.
16. Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. 784 с.
17. Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. К.: Атіка, 2010. 168 с.
18. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 507 с.
19. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с.

Література для реферування

1. Авсієвич А. В. Теоретико-методологічні засади медичного права (в контексті положень римської цивілістики) // Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 174-178.
2. Білас А.-Р. І. Щодо проблеми визначення правової природи міжнародного медичного права // Наше право. 2016. № 1. С. 190-195.
3. Болотіна Н. Б. Медичне право як навчальна дисципліна в Україні та зарубіжних країнах // Юридична наука. 2012. № 5. С. 7-16.
4. Гревцова Р. Ю. Міжнародне медичне право: поштовх до досліджень // Адвокат. 2012. № 3. С. 11-14.
5. Зогий І. М. Міжнародно-правові стандарти медичної допомоги та законодавство України // Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 57. С. 261-268.
6. Калинюк Н. М. Педагогічні (методичні) засади викладання курсу "Медичне правознавство" для студентів медичного факультету // Медична освіта. 2015. № 4. С. 27-29.
7. Клименко О. В. Історія виникнення медичного права // Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 5. С. 107-109.
8. Комендатенко Н. О. Правове регулювання медичного права в Україні // Управління розвитком. - 2013. - № 16. - С. 99-102.
9. Кузьмінський П. Й. Основи медичного права в системі професійної освіти молодших спеціалістів // Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 4. С.

128-130.

10. Курдюков В. В. Розвиток вітчизняного медичного права: внесок Академії адвокатури України // Вісник Академії адвокатури України. 2012. Вип. 2. С. 5-13.

11. Лекція доцента Ірини Сенюти "Медичне право України як галузь права, наука і навчальна дисципліна" 2013. № 2. С. 176-188.

12. Логвиненко Б. О. До питання про предмет медичного права України // Європейські перспективи. - 2012. - № 4(1). - С. 74-78.

13. Парамонова О. С. Правове регулювання медичної діяльності на українських землях у Х–XIX ст. // Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки. 2017. № 3. С. 107-115.

14. Рогальський І. О. Особливості викладання медичного права для студентів-медиків // Медична освіта. - 2018. - № 1. - С. 46-49.

15. Стоян К. П. Цивільно-правові аспекти структури медичного права України // Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". 2013. Вип. 1. С. 34-40.

16. Турчак І. О. Медичне право в юридичній освіті // Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 2. С. 30-33.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <https://moz.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
4. <http://nplu.org/> - Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки.
5. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
6. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
7. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
8. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
9. <http://www.nbu.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
10. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень України.

Семінарське заняття 2. Медичне право в системі соціального регулювання медичної діяльності

Теоретичні питання

1. Рівні соціального регулювання медичної діяльності.
2. Поняття лікарської (медичної) етики.

3. Біоетика як наука, що займається питаннями медицини в рамках захисту прав людини.

4. Комітети з етики та їх роль в ухваленні рішення про біомедичне дослідження.

Теми для доповідей та рефератів

1. Роль і значення лікарської етики і деонтології в загальній структурі соціального регулювання медичної діяльності.

2. Роль корпоративних норм як соціального регулятора медичної діяльності.

3. Співвідношення норми моралі й права в системі соціальної регламентації медичної діяльності.

4. Проблема евтаназії в контексті біоетики.

Контрольні питання

1. Назвіть види соціальних норм, які регулюють суспільні відносини у сфері медичної діяльності.

2. Назвіть й охарактеризуйте рівні соціального регулювання медичної діяльності.

3. Дайте визначення лікарської етики і деонтології у загальній структурі соціального регулювання медичної діяльності.

4. Назвіть й охарактеризуйте основні документи у сфері лікарської етики і деонтології.

5. Дайте визначення біоетики з точки зору загальної структури соціального регулювання медичної діяльності.

6. Які основні причини, що зумовили актуальність та інтенсивний розвиток біомедичної етики (біоетики) останнім часом?

7. Охарактеризуйте основні принципи біоетики з позицій соціальної регламентації медичної діяльності.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Декларація про евтаназію. Прийнята 39-ю Всесвітньою медичною асоціацією, Мадрид, Іспанія, жовтень 1987 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

2. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину. Рада Європи, Ов'єдо, 4 квітня 1997 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Міжнародний Кодекс медичної етики. Прийнятий 3-ою Генеральною асамблеєю ВМА, жовтень 1949 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 19 листопада 1993 року, № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.

6. Про деякі питання діяльності Комітету з питань етики (біоетики): Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 19.11.2012р. № 1287. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
7. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. - Львів: Астролябія, 2007.
8. Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. 784 с.
9. Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. К.: Атіка, 2010. 168 с.
10. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 507 с.
11. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с.

Література для реферування

1. Бондаренко Б. О. Окремі етико-правові проблеми клінічних досліджень лікарських засобів // Наше право. 2017. № 2. С. 164-169.
2. Віткова В. Право на медичну допомогу та право на смерть (евтаназію) // Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 356-361.
3. Гусева Г. В. Законодавчі аспекти забезпечення дотримання етичних норм у сфері охорони здоров'я // Інтегративна Антропологія. 2016. № 1 (27). С. 17-21.
4. Загальні принципи організації діяльності комісій з питань етики при лікувально-профілактичних закладах, в яких проводяться клінічні випробування лікарських засобів : посібник / Л. Ковтун, Л. Янкова, С. Распутняк та ін. К., 2017. 48 с.
5. Занфірова Т. А. Етико-правові засади регулювання медичної діяльності в Україні (за матеріалами літературних джерел). URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_124_01.pdf.
6. Запорожан В. М. Біоетика та біобезпека : підручник / В. М. Запорожан, М. Л. Аряєв. К. : Здоров'я, 2013. 456 с.
7. Кашинцева О. Ю. Етичні та правові проблеми проведення медичного експерименту на організмі людини // Вісник Академії адвокатури України. 2007. Число 1. С. 65-68.
8. Клименко О. В. Медичне правознавство // Економіка та держава. 2012. № 4. С. 113-114.
9. Кошетар У. П. Суїцид та евтаназія як проблеми сучасної етики // Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Філософія. Культурологія. 2013. № 1. С. 30-35.
10. Мамедов В. Евтаназія, або смерть "за власним бажанням" // Медичне право. 2013. № 2. С. 75-87.

11. Міжнародні етичні рекомендації щодо досліджень, пов'язаних із здоров'ям, за участю людей. URL: <http://www.dec.gov.ua/site/les/klinika/cioms.pdf>.
12. Мірошніченко О. А. Евтаназія та право людини на життя у міжнародному та національному праві // Форум права. 2012. № 3. С. 459-464.
13. Ольховський В. О. Викладання медичного правознавства і сучасна біоетична проблематика // Буковинський медичний вісник. 2013. Т. 17, № 3(1). С. 118-119.
14. Рамишвили А. Д. Современные проблемы этики и права в здравоохранении / А. Д. Рамишвили, В. И. Витер, Н. И. Неволин. 2003. С. 34–36.
15. Стеценко С. Г. Медична реформа в Україні: право, політика, мораль // Публічне право. 2017. № 4. С. 57-61.
16. Терзі О. О. Правові та етичні засади громадського здоров'я // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України: науково-практичний журнал. 2019. N 3 (81). С. 84-90.
17. Цехмістер Я. Кодифікація медичного законодавства в Україні в контексті підвищення правової культури лікарів // Освітологія. 2018. № 7. С. 131-137.
18. Чебан В. Історичний аспект лікарської етики, біоетики та медичної деонтології // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2014. № 3. С. 93-100.
19. Шпачук А. О. Евтаназія: правові та етичні аспекти // Вісник Академії адвокатури України. 2012. Число 3. С. 159-163.
20. Яценко П. І. Мораль, лікарська етика і медичне право // Український стоматологічний альманах. 2016. № 2. С. 82-85.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <https://moz.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
4. <http://nplu.org/> - Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки.
5. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
6. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
7. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
8. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
9. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
10. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень України.

Семінарське заняття 3. Система прав людини у сфері охорони здоров'я

Теоретичні питання

1. Загальна структура прав людини у сфері охорони здоров'я.
2. Класифікація прав людини у сфері медичної діяльності.
3. Права людини у сфері охорони здоров'я.
4. Права окремих категорій населення у сфері охорони здоров'я.

Теми для доповідей та рефератів

1. Право на охорону здоров'я у міжнародних нормативних актах.
2. Зміст права людини на життя.

Контрольні питання

1. Назвіть міжнародно-правові документи, що містять положення, присвячені правам людини у сфері медичної діяльності.
2. Дайте визначення суб'єктивного права людини в сфері медичної діяльності. Які існують види правових статусів у сфері медичної діяльності?
3. Дайте визначення й охарактеризуйте забезпечення прав людини у сфері медичної діяльності.
4. Наведіть класифікацію прав людини у сфері медичної діяльності.
5. Опишіть право на інформацію про фактори, що впливають на здоров'я і право на медико-санітарну допомогу.
6. Як регулюються права членів родини, вагітних жінок і матерів та права неповнолітніх у галузі охорони здоров'я?
7. Охарактеризуйте права в сфері охорони здоров'я військовослужбовців.
8. У чому полягають права в галузі охорони здоров'я людей похилого віку, інвалідів і права людей, що постраждали від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС?
9. Дайте характеристику правам осіб, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі на одержання медичної допомоги.

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Проаналізуйте перелік основних прав пацієнта, зафіксованих у міжнародних нормативних актах, перелік прав пацієнтів, закріплених у законодавстві України (він неофіційно систематизований на сайті МОЗ).

Побудуйте таблицю, в якій мають співставлятись права пацієнта, визнані у світі, та права пацієнта в Україні. Визначте та оцініть розбіжності.

Задача №2

Студенти виконували завдання з адміністративного права, де ставилось питання: чи є зобов'язання пройти флюорографію заходом адміністративного

примусу. Однак їх більше зацікавила інша проблема: чи пов'язане це зобов'язання з правами та обов'язками пацієнта.

Роз'ясніть студентам ситуацію, що склалась, вказавши на права та обов'язки, що у ній зачіпаються.

Задача №3

Укажіть маркери, за якими можна встановити, чи реалізуються (створені умови для цього) такі права пацієнта на: а) профілактику, б) медичну допомогу, в) згоду та свободу вибору, г) медичну інформацію, д) приватність і конфіденційність.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Декларація про еутаназію. Прийнята 39-ю Всесвітньою медичною асоціацією, Мадрид, Іспанія, жовтень 1987 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі: Європейська нарада з прав пацієнтів, Амстердам, 28-30 березня 1994 р. ВООЗ Європейське регіональне бюро. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III // Відомості ВРУ. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 р. // Відомості ВРУ. 2003. №№ 40-44, ст.356.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 19 листопада 1993 року, № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
7. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. Львів: Астролябія, 2007.
8. Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. 784 с.
9. Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. К.: Атіка, 2010. 168 с.
10. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 507 с.
11. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с.

Література для реферування

1. Автухов К. А. Законодавча ініціатива змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення права засуджених на медичну допомогу // Форум права. 2013. № 2. С. 7–12.

2. Аркатов Я. А. Право на медичну допомогу в системі соціальних прав людини // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2012. № 24. С. 175-181.
3. Бойчук Д. В. Право особи на життя в системі особистих немайнових прав: проблеми теорії і практики // Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 59. С. 262-270.
4. Волошин Ю. О. Забезпечення права ув'язнених на належну медичну допомогу // Запорожский медицинский журнал. 2019. Т. 21, № 4. С. 511-516.
5. Клименко О. В. Право на медичну допомогу в міжнародному праві // Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 9. С. 110-112.
6. Коробцова Н. В. Право на таємницю медичної інформації // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 6(1). С. 86-89.
7. Логвиненко Б. О. Значення "e-health" у забезпеченні медичних прав людини в Україні // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2018. - № 3. - С. 159-163.
8. Мусієнко А. В. Актуальні питання міжнародно-правового регулювання надання медичної допомоги на судні // Dictum factum. 2019. № 1. С. 146-150.
9. Радучич О. Як правильно організувати медичну допомогу в сільській місцевості // Український медичний часопис. 2019. № 1(2). С. 9-10.
10. Совгиря О. В. Право на життя: сучасний медичний та правовий контекст // Світ медицини та біології. 2018. № 1. С. 216-223.
11. Стеценко В. Ю. Обов'язкове медичне страхування в Україні: тези до нормативно-правового забезпечення // Публічне право. 2013. № 2. С. 57-63.
12. Чистякова Ю. В. Правова знакова конструкція "право на життя" в різних правових системах // Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 62. С. 537-544.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <https://moz.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
4. <http://nplu.org/> - Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки.
5. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
6. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
7. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
8. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
9. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

10. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень України.

Семінарське заняття 4. Правовий статус пацієнта

Теоретичні питання

1. Поняття пацієнта.
2. Загальна характеристика прав пацієнтів.
3. Аналіз прав пацієнтів.
4. Права пацієнтів при трансплантології.
5. Права психічно хворих пацієнтів.
6. Імунопрофілактика та її значення в медичній діяльності.

Теми для доповідей та рефератів

1. Захист прав пацієнтів.
2. Лісабонська декларація прав пацієнтів.
3. Європейська хартія прав пацієнтів.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте право пацієнта на чуйне ставлення, на дії. і помисли, що ґрунтуються на принципах загальнолюдської моралі, з боку медичних і фармацевтичних працівників і право на вибір лікаря і лікувально-профілактичного закладу.
2. У чому полягає суть права пацієнта на допуск до пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, інших медичних працівників?
4. Проаналізуйте права пацієнта на збереження лікарської таємниці, інформовану добровільну згоду і відмову від медичного втручання.
5. Охарактеризуйте право пацієнта на відшкодування шкоди у разі заподіяння її здоров'ю при наданні медичної допомоги.
6. Як регламентуються права пацієнта на допуск до пацієнта членів сім'ї, опікуна, піклувальника, адвоката або нотаріуса, а також на допуск священнослужителя до пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, для відправлення богослужіння та релігійного обряду?
7. Якими правами володіє пацієнт у галузі імунопрофілактики і клінічних випробувань лікарських засобів?
8. У чому полягають права пацієнтів у сфері боротьби із захворюванням на туберкульоз і ВІЛ - інфекцією?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

У зв'язку з ювілеєм однієї з лікарень районного центру готувався сюжет про успіхи даної клініки для місцевої преси та телебачення. Журналістами проводилися бесіди з медичним персоналом, хворими. Фіксувалися на відеоплівку окремі медичні маніпуляції і обладнання. Через місяць вийшла газета, а також сюжет на місцевому телебаченні, де розповідалося про досягнення, проблеми та перспективи клініки, в тому числі інформація про здоров'я підлітка, який страждав на тяжку недугу з несприятливим прогнозом для лікування. Виникли випадки психологічного тиску з боку однолітків, яким стала відома ця інформація, привели підлітка до спроби самогубства.

Чи можна розцінювати даний випадок як приклад порушення прав пацієнта?

Чи є підстави для виникнення юридичної відповідальності в зв'язку з розголошенням лікарської таємниці?

До кого можуть бути застосовані заходи юридичної відповідальності?

Задача №2

До гр. А., яка працює медичною сестрою у дитячому садку, звернулась її сусідка із проханням надати медичну допомогу її батькові похилого віку, який щойно отримав термічний опік кип'ятком. Гр. А. відмовилась надати медичну допомогу, мотивуючи свої дії тим, що вона немає досвіду лікування таких хворих і порадила викликати карету швидкої медичної допомоги.

Дайте правову характеристику ситуації. Чи правомірні дії медичної сестри в цьому випадку? Проаналізуйте кожну з ознак медичної допомоги екстраполючи на цей випадок з практики. До якого виду юридичної відповідальності може бути притягнуто медичного працівника?

Задача №3

Громадянин М. перебуває на стаціонарному лікуванні хоспісному відділенні з онкологічним захворюванням. З метою втамування сильного больового синдрому йому призначено опіоїди, які є наркотичними засобами. Під час лікування в закладі М. звернувся до нотаріуса з проханням посвідчення заповіту.

Дайте правову оцінку ситуації. Визначте чи наділені паліативні хворі повною цивільною дієздатністю та чи можуть вони самостійно вчиняти будь-які правочини? Чи має право М. на вашу думку скласти заповіт?

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Європейська хартія прав пацієнтів. Прийнята 15 листопада 2002 р.
URL: <http://www.patienttalk.info>.

2. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта: Всесвітня медична асоціація, міжнародний документ від 01 жовтня 1981 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Міжнародний Кодекс медичної етики. Прийнятий 3-ою Генеральною асамблеєю ВМА, жовтень 1949 р. (із змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III // Відомості ВРУ. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
6. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 р. // Відомості ВРУ. 2003. №№ 40-44, ст.356.
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 19 листопада 1993 року, № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
8. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 21 березня 1918 р. № 875-XII // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.
9. Про протидію захворюванню на туберкульоз: Закон України 05.07.2001 р. № 2586-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 49. Ст. 258.
10. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 27. Ст. 218.
11. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЧ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЧ: Закон України від 12.12.1991 р. № 1972-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 11. Ст.152.
12. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 19. С. 143.
13. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 16. Ст.200.
14. Про затвердження положень та інструкцій щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади: МОЗ України; Наказ, Порядок від 08.10.2001 р. № 397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
15. Про переліки відомостей, що містять службову та конфіденційну інформацію в МОЗ України: МОЗ України; Наказ від 06.08.2011р. № 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
16. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. Львів: Астролябія, 2007.

17. Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. 784 с.
18. Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. К.: Атіка, 2010. 168 с.
19. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 507 с.
20. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с.

Література для реферування

1. Бекетова О. В. Правова природа примусових заходів медичного характеру // Актуальні проблеми держави і права. - 2004. - Вип. 22. - С. 860-863.
2. Дорохіна Ю. А. Проблеми забезпечення права ВІЛ-інфікованих пацієнтів на медичну допомогу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 26-32.
3. Зима О. Т. Право пацієнта на безпеку в медичному законодавстві // Правові новели. 2018. № 6. С. 85-90.
4. Миронова Г. А. Особливості цивільно-правового захисту права на медичну допомогу // Приватне право і підприємництво. 2015. Вип. 14. С. 21-25.
5. Мойсак С. М. Сприяння адвоката в реалізації права на медичну допомогу особі, яку взято під варту // Адвокат. 2012. № 6. С. 24 - 27.
6. Никитченко Н. В. До питання захисту прав та інтересів пацієнтів // Медичне право. 2017. № 3(спецвип.). С. 96-103.
7. Парамонова О. С. Належне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником як гарантія права на охорону здоров'я // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2009. Вип. 21. С. 155-158.
8. Паращич І. М. Права громадян і права пацієнтів та їх захист у системі охорони здоров'я України // Економіка та держава. 2009. № 2. С. 71-72.
9. Покальчук О. Порушення прав трансгендерних осіб щодо визначення меж медичного втручання // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013. № 6. С. 76-82.
10. Шаркань М. П. Проблеми захисту прав пацієнтів, та можливі шляхи вдосконалення даного механізму // Український журнал медицини, біології та спорту. 2016. № 2. С. 218-221.
11. Яременко Н. В. Механізми забезпечення та захисту прав пацієнтів в Україні // Медична інформатика та інженерія. 2016. № 2. С. 67-69.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.

3. <https://moz.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
4. <http://nplu.org/> - Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки.
5. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
6. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
7. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
8. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
9. <http://www.nbu.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
10. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень України.

Семінарське заняття 5. Інформована згода на медичне втручання. Лікарська таємниця

Теоретичні питання

1. Загальні організаційно-правові питання інформованої згоди.
2. Критерії правомірності інформованої згоди.
3. Форми вираження інформованої згоди.
4. Поняття і медико-правове значення лікарської таємниці.
5. Нормативно-правове регулювання інституту збереження лікарської таємниці. Суб'єкти збереження та об'єкт лікарської таємниці.
6. Правомірність розголошення лікарської таємниці.

Теми для доповідей та рефератів

1. Порядок надання медичної допомоги хворому в критичному для життя стані.
2. Медичне втручання в організм неповнолітнього, недієздатного та обмежено дієздатного пацієнта.
3. Таємна і конфіденційна інформація у медичній діяльності.

Контрольні питання

1. Сформулюйте основні організаційно правові принципи інформованої згоди.
2. Що розуміють під добровільною згодою на медичне втручання? Назвіть основні причини, які впливають на добровільність інформованої згоди.
3. У чому полягають переваги та недоліки усної форми інформування?
4. У чому полягають переваги та недоліки письмової форми інформованої згоди на медичне втручання?
5. Назвіть закони, які містять вимоги письмового і усного оформлення інформованої згоди.

6. У чому полягає проблема повідомлення діагнозу невиліковно хворому?

7. Назвіть і коротко охарактеризуйте документи, що становлять нормативно-правову базу інституту збереження лікарської таємниці.

8. Що відноситься до об'єктів лікарської таємниці?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

У великій міській лікарні прооперовано хворого Н., 60 років, з приводу аденоми передміхурової залози II стадії. Останні роки громадянин Н. страждав також ІХС II стадії, фіброзом лівої легені, церебральним склерозом, глаукомою. Після операції він був поміщений в реанімацію. Через 2 дні, коли його стан різко погіршився, його дружина звернулася до лікаря, а потім до завідуючого відділенням з проханням скасувати ряд сильнодіючих препаратів, які, як показав багаторічний досвід лікування, погано переносять хворий. У зв'язку з категоричною відмовою і загрозою перевести хворого з реанімації, вона намагалася розповісти лікарям, які з ліків зазвичай допомагають чоловікові, просила поінформувати про стан його здоров'я і методах лікування. У всьому цьому їй було грубо відмовлено.

Які права пацієнта, гарантовані чинним законодавством були порушені? До якої посадової особи має право звернутися пацієнт або його родичі в разі порушення даних прав?

Задача № 2

До лікарні доставили громадянина М., який втратив свідомість на вулиці, і перехожі викликали карету швидкої медичної допомоги. Від огляду і оспіталізації громадянин М. відмовився, посилаючись на те, що його релігійні переконання не дозволяють йому звертатися за медичною допомогою. Медичні працівники намагалися роз'яснити йому, що втрата свідомості може бути ознакою серйозного захворювання, і переконували погодитися на огляд, але громадянин М. не погодився і його відпустили додому.

Чи правильно вчинили медичні працівники в цьому випадку?

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III // Відомості ВРУ. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

3. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 р. // Відомості ВРУ. 2003. №№ 40-44, ст.356.

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 19 листопада 1993 року, № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
5. Про захист персональних даних: Верховна Рада України; Закон від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.
6. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. Львів: Астролябія, 2007.
7. Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. 784 с.
8. Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. К.: Атіка, 2010. 168 с.
9. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 507 с.
10. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с.

Література для реферування

1. Білецька Г. А. Лікарська таємниця: правові, медичні та деонтологічні аспекти // Теорія і практика правознавства. 2014. Вип. 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_42.
2. Варцаба Л. М. Медична (лікарська) таємниця: предмет, методологія, правова характеристика та шляхи забезпечення реалізації медичними працівниками // Проблеми військової охорони здоров'я. 2017. Вип. 49(2). С. 332-337.
3. Габрелян Г. В. Становлення принципу інформованої згоди на медичне втручання в міжнародному праві // Правова держава. 2017. № 25. С. 184-188.
4. Гриндей Л. М. Проблеми застосування примусових заходів медичного характеру щодо неповнолітніх // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Вип. 27(3). С. 93-96.
5. Дворніченко А. С. Правові підстави та умови регулювання розголошення медичної таємниці // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 2. С. 174-184.
6. Кізлова О. С. Договір про надання медичних послуг як цивільно-правовий договір // Право і суспільство. 2014. № 2. С. 39-44.
7. Коробцова Н. В. Право на таємницю медичної інформації // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 6(1). С. 86-89.
8. Костенко М. С. Інформована згода неповнолітніх осіб при медичному втручанні: проблемні аспекти // Право і суспільство. 2014. № 3. С. 67-72.

9. Михайлов С. В. Правова регламентація медичної таємниці // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2012. № 3. С. 218-226.

10. Терешко Х. Я. Види інформації як об'єкта цивільних правовідносин у сфері медичного обслуговування // Медичне право. 2019. № 1. С. 65-73.

11. Шевченко А. С. Види медичного втручання, на яке необхідна згода пацієнта / А. С. Шевченко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. - 2012. - Вип. 19. - С. 225-232.

12. Щирба М. Право на інформовану згоду при медичному втручанні неповнолітнім пацієнтам. Інформаційне право. 2017. №12. С. 212-216.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <https://moz.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
4. <http://nplu.org/> - Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки.
5. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
6. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
7. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
8. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
9. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
10. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень України.

Семінарське заняття 6. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні

Теоретичні питання

1. Проблеми штучного запліднення.
2. Правові аспекти сурогатного материнства.
3. Правове регулювання медичної генетики.
4. Актуальні етико-правові питання клонування.

Теми для доповідей та рефератів

1. Правові проблеми абортів.
2. Договір про сурогатне материнство: переваги та недоліки.
3. Умови правомірності застосування методів стерилізації.
4. Правові питання зміни (корекції) статевої належності.

Контрольні питання

1. Якими обставинами визначається важливість знань у сфері правового регулювання репродуктивних технологій для осіб, що вивчають медичне право?
2. Дайте визначення репродуктивного права людини. Охарактеризуйте з погляду медичного права штучне запліднення.
3. Проаналізуйте медико-правові аспекти сурогатного материнства.
4. Чим обґрунтовується важливість вивчення правових особливостей медичної генетики в контексті медичного права?
5. Охарактеризуйте генну терапію з позицій медичного права.
6. У чому полягає суть евгеніки?
7. Проаналізуйте етико-правові питання клонування.
8. Назвіть питання клонування людини, що потребують правового регулювання.

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Гр. О. уклала цивільно-правовий договір про сурогатне материнство з подружжям Іваненків. Протягом двадцяти чотирьох тижнів вагітності подружжя забезпечувало гр. О. посиленним харчуванням і проживанням. Однак на двадцять п'ятому тижні вагітності гр. О., відчувши себе майбутньою мамою, вирішила відмовитись від подальшого виконання зобов'язань за договором. З цією метою вона покинула помешкання, надане їй подружжям Іваненків, та зникла з міста в невідомому напрямку.

Дайте правову оцінку ситуації. Оберіть найоптимальнішу форму захисту репродуктивних прав подружжя Іваненків.

Задача № 2

Сімнадцятирічна гр. С., не перебуваючи у зареєстрованому шлюбі, звернулася до закладу охорони здоров'я, у якому проводять операції зі штучного запліднення, з проханням про здійснення такого виду медичного втручання, оскільки страждає на безпліддя незрозумілої етіології. Однак їй відмовили у проведенні операції штучного запліднення, посилаючись на те, що у гр. С. відсутні медичні показання до такого виду медичного втручання.

Проаналізуйте наведену ситуацію з посиланням на чинне законодавство України. Чи правомірною була відмова у здійсненні штучного запліднення гр. С.? Підготуйте письмову консультацію.

Задача №3

Чоловік та дружина перебувають у шлюбі понад чотири роки. В червні минулого року чоловік звернувся до суду із позовом, у якому зазначалося, що його дружина за останні чотири роки зробила два оперативні втручання з метою штучного переривання вагітності. На момент подання позовної заяви чоловікові стало відомо, що його дружина вагітна, але має намір перервати

вагітність. Чоловік просить суд захистити життя майбутньої дитини, дати можливість реалізувати його конституційне право на батьківство і зобов'язати дружину народити дитину, якою вона вагітна. Чоловік зобов'язується сумлінно виконувати свої батьківські обов'язки щодо дитини. У позові також зазначалося, що він є віруючою людиною, про що відомо було його дружині, їхній зареєстрований шлюб було освячено в Православному Соборі УПЦ Київського Патріархату. Дії дружини щодо переривання вагітності завдають йому сильних моральних страждань, він відчуває свою провину за проведені аборти, і як людина віруюча не може реалізувати своє право на батьківство поза шлюбом, розірвання шлюбу вважає неморальним.

1. Дайте правову оцінку даній ситуації.
2. Яке рішення прийме суд?

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Декларація Організації Об'єднаних Націй про клонування людини. Прийнята резолюцією 59/280 Генеральної Асамблеї 8 березня 2005 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Додатковий протокол до Конвенції про захист прав і гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини, що стосуються заборони клонування людських істот 1998 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III // Відомості ВРУ. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 р. // Відомості ВРУ. 2003. №№ 40-44, ст.356.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 19 листопада 1993 року, № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
7. Про заборону репродуктивного клонування людини: Верховна Рада України; Закон від 14.12.2004 р. № 2231-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 5. Ст.111.
8. Про затвердження Інструкції про порядок проведення операції штучного переривання вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення: МОЗ України; Наказ від 20.07.2006 р. № 508. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
9. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. - Львів: Астролябія, 2007.
10. Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. 784 с.

11. Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. К.: Атіка, 2010. 168 с.
12. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. 507 с.
13. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с.

Література для реферування

1. Берестовий О. О. Допоміжне (сурогатне) материнство як медико-соціальна проблема // Здоров'є жінчини. 2018. № 9. С. 21-25.
2. Борисевич Н. М. Теоретико-правові аспекти штучного переривання вагітності // Медичне право України. 2007. №19. С. 26-32.
3. Бреус С. Міжнародно-правові стандарти і зарубіжний досвід у сфері гендерної ідентичності / С. Бреус // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – № 3/2014. – С. 83-87.
4. Войтенко Т. В. Проблемні питання зміни статі в сімейному законодавстві України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 10-1(1). С. 178-180.
5. Вонсович Х. І. Проблемні питання сурогатного материнства в Україні // Право та державне управління. 2013. № 1. С. 24-26.
6. Гоголь Ю. В. Правове регулювання штучного переривання вагітності: проблемні питання // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ 2008. № 3. С. 1–9.
7. Громовчук М.В. Репродуктивні права людини: проблемні аспекти. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С.38-41.
8. Дахова І. І. Нормативна регламентація права на гендерну ідентичність в Україні // Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина : зб. тез наук. доп. і повідомл. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (26 трав. 2016 р., м. Полтава). Харків, 2016. С. 279–282.
9. Дутко А. О. Закріплення репродуктивних прав особи у сімейному законодавстві // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 845. С. 257–262.
10. Коренга Ю. Одностороння відмова від договору сурогатного материнства // Історико-правовий часопис. 2013. № 2. С. 168-171.
11. Меронюк О.В. Права сексуальних меншин у контексті принципу заборони дискримінації / О.В. Меронюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 4. – С. 273–276.
12. Міщук І. В. Правове регулювання сурогатного материнства // Молодий вчений. 2017. № 5.1. С. 73-76.
13. Розгон О. В. Колізійне регулювання встановлення походження дитини при застосуванні сурогатного материнства // Альманах міжнародного права. 2017. Вип. 17. С. 123-133.

14. Таланов Ю. Ю. Сурогатне материнство: морально-правові аспекти // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право". 2012. Вип. 19. С. 42-47.
15. Уварова О.О. Повага до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності людини як вимога толерантності / О.О. Уварова // Право і громадянське суспільство. – 2015. – № 4. – С. 164–186.
16. Федорченко Н. Особливості укладення договору про сурогатне материнство // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 12. С. 65-68.
17. Француз А. Й. Сурогатне материнство: правове регулювання договору про надання послуги сурогатного материнства // Правничий вісник Університету "КРОК". 2017. Вип. 29. С. 97-101.
18. Черевко К. О. Аборт як морально-етична та філософська проблема в контексті статті 134 Кримінального кодексу України // Вісник кримінологічної асоціації України. Харків:ХНУВС, 2014, № 8. С.56-62.
19. Шалиганова А.С. Щодо правової природи та змісту права на гендерну ідентичність / А.С. Шалиганова // Право і Безпека. – 2011. – № 3. – С. 274–279.
20. Щербина Б. С. Зміст абсолютного права на життя // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.]. Одеса : Видавничий дім "Гельветика", 2017. Вип. 79. С. 182-188.
21. Юнін О. С. Цивільно-правові аспекти сурогатного материнства // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 3. С. 119-124.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <https://moz.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
4. <http://nplu.org/> - Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки.
5. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
6. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
7. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
8. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
9. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
10. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень України.

Семінарське заняття 7. Правове регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини

Теоретичні питання

1. Загальні принципи правового регулювання трансплантології.
2. Сучасна нормативно-правова база трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.
3. Основні проблеми і шляхи їх вирішення у сфері донорства.

Теми для доповідей та рефератів

1. Підстави і порядок трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.
2. Правовий статус донора.

Контрольні питання

1. Назвіть і охарактеризуйте загальні принципи правового регулювання пересадки органів та інших анатомічних матеріалів людини.
2. Які нормативні документи складають нормативно-правову базу трансплантології в Україні?
3. Проаналізуйте Основи законодавства України про охорону здоров'я громадян у рамках питань трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.
4. Назвіть умови і порядок трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.
5. Назвіть умови, необхідні для вилучення органів та інших анатомічних матеріалів у живого донора для трансплантації.
6. Охарактеризуйте посмертне донорство.
7. Дайте визначення смерті мозку та назвіть порядок його констатації.
8. Назвіть завдання і функції Координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин.
9. Проаналізуйте основні проблеми і шляхи їх вирішення у сфері донорства.
10. Охарактеризуйте гарантії донора і реципієнта при трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини з використанням живих донорів.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Декларація стосовно трансплантації людських органів. Прийнята 39-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Мадрид, Іспанія, жовтень 1987 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Положення про торгівлю живими органами. Прийнято 37-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Брюссель, Бельгія, жовтень 1985 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 р. // Відомості ВРУ. 2003. №№ 40-44, ст.356.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 19 листопада 1993 року, № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
6. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23.06.1995 р. № 239/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 23. Ст.183.
7. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 41. Ст. 337.
8. Про затвердження нормативно-правових документів з питань трансплантації: МОЗ України; Наказ від 25.09.2000 р. № 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
9. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. Львів: Астролябія, 2007.
10. Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. 784 с.
11. Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. К.: Атіка, 2010. 168 с.
12. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 507 с.
13. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с.

Література для реферування

1. Білецька Г. А. Трансплантологія в Україні: правові та медичні аспекти проблеми // Юрист України. 2013. № 3. С. 103-110.
2. Плахотнюк Н. В. Захист прав людини як пацієнта при трансплантації органів і тканин: міжнародний та національний рівень // Часопис Київського університету права. 2018. № 3. С. 174-178.
3. Міщук І. В. Адміністративно-правовий статус донорів добровольців за кордоном та в Україні // Правова держава. 2016. № 21. С. 40-45.
4. Шаповал Л. І. Згода на донорство (значення та проблемні питання) // Юридична наука. 2013. № 7. С. 22-28.
5. Скрипник В. Донорські органи як об'єкти цивільних правовідносин // Підприємництво, господарство і право. 2018. № 5. С. 62-67.
6. Воеводін Б. В. Дискусійні аспекти надання згоди на донорство органів і тканин для трансплантації в Україні та шляхи їх вирішення // Право і суспільство. 2015. № 5(2). С. 38-43.

7. Брюховецька М. С. Морально-етичні та юридичні проблеми посмертного донорства в Україні / М. С. Брюховецька // Право і Безпека. - 2016. - № 3. - С. 47-50.

8. Білецька Г. А., Ковальова Я. О. Трансплантологія в Україні: медичні та юридичні аспекти проблеми. Медичне право. 2013. № 3. С. 103–110.

9. Мусієнко А. Теоретичні аспекти правового регулювання вилучення донорських органів та тканин людини в Україні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. 2012. Вип. 93. С. 61–63.

10. Пипченко Б. Ю. Дискусійні аспекти надання згоди на донорство органів та тканин для трансплантації // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення): матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 квіт. 2008 р., м. Львів)/упоряд.: Сенюта І. Я., Терешко Х. Я. Львів: Медицина і право, 2008. С. 234–239.

11. Трансплантологія: итоги и перспективы. Т. 4. 2012 год/авт. и сост.: С. В. Готьє, О. П. Шевченко, О. М. Цирульникова, Я. Г. Мойсюк, С. М. Хомяков, О. В. Орлова, Е. В. Яновская, О. Н. Щетинина; под ред. С. В. Готьє. М.; Тверь: Триада, 2013. 304 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <https://moz.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
4. <http://nplu.org/> - Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки.
5. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
6. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
7. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
8. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
9. <http://www.nbu.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
10. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень України.

ДОДАТКИ

Додаток А – Орієнтовний перелік питань на іспит

1. Поняття, предмет і методи медичного права.
2. Принципи і функцій медичного права.
3. Медичне право як наука і навчальна дисципліна.
4. Поняття й основні види джерел медичного права.
5. Система медичного права.
6. Поняття, види і склад медичних правовідносин.
7. Роль і значення лікарської етики і деонтології в загальній структурі соціального регулювання медичної діяльності.
8. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я.
9. Конституційне регулювання охорони здоров'я в Україні.
10. Загальна характеристика національного законодавства у сфері охорони здоров'я (історико-правовий огляд).
11. Законодавче забезпечення охорони здоров'я в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку.
12. Систематизація законодавства України про охорону здоров'я. Біоетика, біоправо та медичне право: проблеми співвідношення.
13. Заклад охорони здоров'я України як суб'єкт господарювання.
14. Ліцензування і акредитація закладів охорони здоров'я.
15. Становлення і розвиток новітніх технологій у сфері охорони здоров'я: національний та зарубіжний досвід.
16. Загальні положення про страхування у галузі охорони здоров'я: поняття, принципи, суб'єкти, об'єкти та зміст страхових правовідносин. Добровільне медичне страхування.
17. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
18. Поняття та ознаки медичної допомоги (якісна, кваліфікована, доступна, безоплатна.) Право на медичну допомогу за законодавством України.
19. Поняття і ознаки суб'єктів медичного права.
20. Пацієнт: дефініційний і класифікаційний підхід.
21. Поняття та загальна характеристика правового статусу пацієнта.
22. Права пацієнта в окремих напрямках медичної діяльності.
23. Медичний працівник та його правовий статус.
24. Законодавче забезпечення і класифікація прав медичних працівників.
25. Загальні організаційно-правові питання, критерії правомірності та форми відображення інформованої згоди.
26. Поняття і види процедур і механізмів захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види, засоби здійснення.
27. Міжнародні форми і засоби захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
28. Поняття та види юридичної відповідальності суб'єктів медичних правовідносин.

29. Визначення лікарської таємниці. Нормативно-правова база збереження лікарської таємниці.
30. Суб'єкти збереження і об'єкт лікарської таємниці.
31. Правомірність розголошення лікарської таємниці.
32. Правове регулювання медичних експертиз.
33. Судово-медична і судово-психіатрична експертиза.
34. Військово-медична та альтернативна експертиза.
35. Види і порядок надання психіатричної допомоги.
36. Проблеми штучного запліднення і сурогатного материнства.
37. Правове регулювання медичної генетики.
38. Актуальні етико-правові питання клонування.
39. Правові основи біоетики: проблеми експертної діяльності щодо захисту прав пацієнтів. Патологоанатомічний розтин.
40. Правова кваліфікація дефектів надання медичної допомоги.
41. Медична помилка та нещасний випадок.
42. Ятрогенна патологія: актуальність і основні причини виникнення.
43. Класифікація ятрогеній, місце ятрогенної патології в структурі несприятливих результатів медичних втручань.
44. Правове регулювання трансплантації в Україні. Умови правомірності та засади трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів.
45. Правові та біоетичні проблеми донорства.
46. Законодавче забезпечення донорства органів та інших анатомічних матеріалів.
47. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги й послуг.
48. Дисциплінарна відповідальність медичних працівників.
49. Адміністративна відповідальність медичних працівників за правопорушення в сфері охорони здоров'я.
50. Кримінальна відповідальність працівників системи охорони здоров'я.
51. Юридична відповідальність пацієнтів.
52. Роль фармацевтичних працівників при наданні медичної допомоги.
53. Державна політика щодо обігу лікарських засобів в Україні.
54. Створення і виробництво лікарських засобів: правові аспекти.
55. Сучасна нормативно-правова база України з питань проведення медичних (клінічних) експериментів.
56. Умови правомірності проведення медичних експериментів за участю людини.
57. Юридична оцінка несприятливих результатів лікування хворих.
58. Лікарські помилки.
59. Нещасні випадки.
60. Проведення експертизи дефектів надання медичної допомоги.